

იმერეთის მეფე გიორგი II
(გენეალოგიური და ქრონოლოგიური ძიებანი)

ანოტაცია: ნაშრომში განხილულია და მოკვლეულია გიორგი II -ის მეფობის პერიოდის, არამხოლოდ იმერეთის, არამედ ოდიშის, გურიის, სამცხე-საათაბაგოს ისტორიის საკითხები, რომელიც მნიშვნელოვნად ცვლის ისტორიოგრაფიაში დღემდე დამკვიდრებულ არაერთ თვალსაზრისს.

1.სათანადო წერილობით წყაროთა მიმოხილვის შედეგად დავადგინეთ, რომ გიორგი II -ის გამეფების, შესაბამისად, ბაგრატ III -ის გარდაცვალების დრო [1565 წ.], რომელიც ეკუთვნის ივ. ჯავახიშვილს და გაზიარებულია ჩვენს ისტორიოგრაფიაში, არასწორია. სწორია [ერთი ან ორი წლის ცდომილებით -1549 ან 1550 წ.წ.] ვახუშტის თარიღი 1548 წ.

2.ჩვენი გამოკვლევით გიორგი II -ის პირველი თანამეცხედრეა [და არა მეორე] თამარი, შერმაზან დიასამიძის ასული, ხოლო გამომდინარე აქედან, მეორე - რუსუდან შარვაშიძე, რომელიც მკვლევართა მიერ პირველ მეუღლედ არის მიჩნეული.

3.დავადგინეთ, რომ გიორგი II -ის „უხვედრო“ ქორწინება თამარ დიასამიძესთან [1535 წ.] შედეგია იმ მტრული ურთიერთობისა, რასაც ადგილი ჰქონდა სამცხე-საათაბაგოსა [ნავ-ყვარყვარე III, ქაიხოსრო II] და იმერეთის სამეფოს [ბაგრატ III, გიორგი II] ხელისუფალთა შორის XVI ს-ის 30-იან 50-იან წლებში, როცა ქაიხოსრო II ჯაყელთან დაპირისპირებულ ფეოდალებს მეთავეობდა შერმაზან დიასამიძე.

4.ასევე გარკვეულია, რომ თამარ დედოფლის შემონაზვნება [1561] და ტახტის მემკვიდრის მამიას „გაუჩინარება“ სამეფო კარიდან კავშირშია გიორგი II -ისა და ქაიხოსრო II-ის დაზავებასთან 1562 წ.ს.

5.აგრეთვე დაზუსტებულია და დადგენილი არაერთი მნიშვნელოვანი ფაქტი, რაც მოხდა დასავლეთ საქართველოში XVI ს-ის მთელ სიგრძეზე, მათ შორის გიორგი II -ის ოჯახის ტრაგიკული დასასრული.

ამოსავალი სიტყვები: გიორგი II, თამარ დედოფალი, იჯუ შერმაზანი, აწყვერის ღვთისმშობლის ხატი, ლუარსაბ II, ჯავახ ჭილაძე, ხოსროსოული, მამია დადიანი, რუსუდან დედოფალი, მუსადია, მათა და ბაგრატ უფლისწულები, ლევან მეფე.

Avtandil Tordia

King George II of Imereti
(Genealogical and chronological researches)

Annotation: *The work discusses the reign of George II, this period includes not only the history of Imereti, but also the history of Odishi, Guria, Samtskhe-Saatabago, and this significantly changes the many points of view we had in historiography until now.*

1. *After reviewing the written sources, we found out that according to the reign of George II, the death of Bagrat III [1565], which is shared in our historiography by Iv. Javakhishvili is incorrect. Vakhushti's date – 1548 is correct [with one or two years error -1549 or 1550].*

2. *According to our research, the first spouse of George II is Tamar, the daughter of Shermazan Diasamidze [and not the second], accordingly his second spouse is Rusudan Sharvashidze, who is regarded by some researchers as his first wife.*

We were also able to find out that the unsuccessful marriage of George II to Tamar Diasamidze [1535] is the result of the hostile relationship between the authorities of Samtskhe-Saatabagago [Nav-Kvarkvare III, Qaikhosro II] and the authorities of the Kingdom of Imereti [Bagrat III, George II] in the 30s and 50s of the XVI century, when Shermazan Diasamidze commanded the Feudal Lords opposed to the Qaikhosro II Jakhel. The facts that Queen Tamar became a Nun (1561) and the heir of the throne, Mamia disappeared from the royal Palace are connected to the truce of George II and Qaikhosro II in 1562.

3. *A number of important facts that happened throughout western Georgia in the 16th century, have also been specified and explained including the tragic end of the family of George II.*

Key words: *George II , Queen Tamar, Ijushermazani, Icon of Virgin Mary of Atskhveri, Luarsab II, Javakh Chiladze, Khosrosouli, Mamia Dadiani, Queen Rusudan, Musadia, Princes Maia and Prince Bagrat, King Levan.*

გიორგი II-ის მეფობის პირველი დათარიღება ეკუთვნის ვახუშტის, რომელიც წერს: „ამის შემდგომად მოკუდა მეფე ბაგრატ ქსა ჩემც, ქარ. ს'ლუ [=1548 წ-ს]. შემდგომად მეფისა ბაგრატისა დაჰდა ძე ამისი გიორგი მეფედ“ (1; 811-815). მიუხედავად ამისა, ქართულ ისტორიოგრაფიაში მოხდა 1548 წ-ის გადათარიღება და თითქმის ყველა, ვინც კი შეეხო კონკრეტულად ამ საკითხს, 1565 წელზე თანხმდება (2: 123), თუმცა როგორც ვახუშტის, ისე სხვადასხვა ნარატიულ და დოკუმენტურ წყაროთა შეჯერების შედეგად დავრწმუნდებით, რომ სახელოვანი მეცნიერი, ზუსტი თუ არა, სინამდვილესთან ახლოს (1548-1550 წწ.) უეჭველად უნდა იყოს. ამისთვის ისევ მივუბრუნდეთ ვახუშტის მონათხრობს“- „ამან გიორგი მოიწყო იმერეთი და დაიზავა დადიან-გურიელი და იყო მშვიდობით. შემდგომად მოვიდა მეფე ლუარსაბ ლტოლვილი შაჰთამაზისაგან ქსა ჩენვ, ქარ.ს'მდ [=1556წ-ს] ხიზნად, შემდგომად მოკუდა ალექსანდრე ძე გიორგი მეფისა ქსა ჩენც. ქარ.ს'მვ“ [=1558წ-ს]... მოკუდა ცოლი

გიორგი მეფისა, ქსა ჩგოა. ქარ.ს'მთ [=1561წ-ს]... შემდგომად ამისა მოიყვანა გიორგი მეფემან ცოლი ჩერქეზის ბატონის ასული რუსუდან და იქორწინა მის თანა, ქსა ჩგი 'გ. ქარ.ს'ნა [=1563წ-ს]. (1: 814-815). როგორც ქვემოთ ვნახავთ, 1. ჩამოთვლილი ფაქტების თანმიმდევრობა და თარიღები სწორია, მაგრამ ბაგრატ III-ის გარდაცვალების და გიორგი II-ის გამეფების წელი (1548) შეიძლება მცირე დაზუსტებას მოითხოვდეს, თანაც, რასაკვირველია, თუ ზუსტი არა, ეს თარიღი 1565 წელთან განსხვავებით ახლოს უნდა იყოს ჭეშმარიტებასთან. 2. გიორგი II-ის პირველი ცოლის გარდაცვალების თარიღი კი არ არის 1561 წ., არამედ შემონაზვნების. 3. მართალია ვახუშტი, როცა რუსუდან ჩერქეზთ ბატონის ასულს გიორგი II-ის მეორე მეუღლედ თვლის (1563 წ.). ამის საფუძველს გვაძლევს ის დოკუმენტური მასალა, რომელზეც ქვემოთ გვექნება საუბარი. ქართული ისტორიოგრაფია 1548 წლამდე და 1563 წლის შემდგომ ეყრდნობა იმერეთის ისტორიის საკითხების შესასწავლად ვახუშტის, მაგრამ ამ ორ თარიღს შორის კი საკვირველია, საერთოდ არ ითვალისწინებს, არ იზიარებს მის ცნობებს, ყოველგვარი დასაბუთების გარეშე. განსაკუთრებით ყურადღებას არ აქცევს ორ თარიღს:-1. „მოკუდა ალექსანდრე ძე გიორგი მეფისა“ (1558 წ) და 2. „მოკუდა ცოლი გიორგი მეფისა“ (1561 წ.). ჩვენ ვფიქრობთ, არავითარი საფუძველი არ არსებობს დიდ მეცნიერს ამ შემთხვევაში არ ვენდოთ. თუმცა, ჩვენს ისტორიოგრაფიაში ბაგრატ III-ის გარდაცვალების, შესაბამისად გიორგი II-ის გამეფების თარიღად მიღებულია 1565წ. [ამ თარიღს ეხმიანება თითქოს „ახალი ქართლის ცხოვრებაში“ დაცული ერთი ცნობა, 1568 წლის ამბებთან ჩართული:- „მაშინ გიორგი მპყრობელი იმერეთისა, ვინაიდან ახალი ბატონი იყო, სუსტად ეპყრა საბატონო თვისი“ (3;361). ახალი 1568 წელს როგორ იქნებოდა, როცა იგივე წყაროს მიხედვით- როცა ბაგრატ III-ის მიერ, როსტომ გურიელის „ვითომც დასახმარებლად“ გაგზავნილი მისი უმცროსი ძმა „შემოიქცა ვახტანგ თვისად სამყოფსა და მის ჟამსა შინა მიიცვალა ბაგრატ და დამარხეს გელათს და დაჰდა მის წილად ძე მისი გიორგი“ (იქვე;361). ყველა ეს ამბავი ვახუშტის მიხედვით თარიღდება 1548 წლით (1;814-815)]. მცდარ დათარიღებას [1548] საფუძველად უდევს გიორგი II-ის ე.წ. „გელათის“ 1568 წლის სიგელი (4;409-410), სადაც წერია:- „ჩუენ ღვთივგვირგვინოსანმან მეფეთ-მეფემან გიორგი და დედოფალთ-დედოფალმან რუსუდან და პირმშომან ... ძემან ჩუენმან ბაგრატ შემოგწირეთ მამული ... <<ინდიქტიონსა მეფობასა ჩუენისა მეოთხესა ქ'კ'სა ს'ნვ [256=1568წ-ს-ა.თ.] თვესა აგვისტოსა ლ[30]-(იქვე). – „მაშასადამე, იმერეთის მეფე გიორგი 1565 წელს უნდა გამეფებულიყო“ წერს ივ. ჯავახიშვილი (5;262). მას აგრეთვე მოჰყავს რამდენიმე თარიღიანი ცნობა:- „დაიწერა ინდიქტიონსა მეფობისა ჩუენისა მეოთხესა (s

i s) ქ'კ'სა სნზ [257+1312=1569] თუესა თებერვალსა დ [4].- (იხ. საეკლესიო მუზეუმის ხელთნაწერი N49, 241;417). ამ უკანასკნელთან დაკავშირებით კი წერს: „*თუ 1569წ. გიორგი მეფის მეოთხე ინდიქტიონი (რომელიმე წელი მეფის ტახტზე ასვლიდან), მაშინ თითქოს 1566 წელს უნდა გამეფებულიყო*“ (5;263). ე.ი. გამომდინარე ამ ცნობებიდან, რომელსაც ეყრდნობა გიორგი II გამეფების თარიღი (1565წ) მყარი და შეუვალი ჩანს და მაინც არსებულ ცნობათა ანალიზი ამას საფუძვლიანად აყენებს ეჭვქვეშ. ჩვენი აზრით, ეს „მეოთხესა“ უნდა შეიცვალოს, რადგან ქვემოთ ვნახავთ ასეთი დათარიღება (1565 ან 1566 წწ) გამომდინარე სხვადასხვა გარემოებათა გამო, აშკარა შეცდომაა და თუ ეს უთუოდ ასეა, ერთადერთი მისაღები ვარიანტი „მეოცესა“ უნდა იყოს. მაშინ მივიღებთ რეალურ დათარიღებას. (ე.ი. გიორგი II გამეფებულა 1549 წლის 30 აგვისტოდან 1550 წლის 4 თებერვლამდე), რაც ახლოს უდგება ვახუშტის ცნობას (1548წ.) და თუ რატომაა ეს ასე, ამაზე ვრცლად ქვემოთ ვისაუბრებთ. ცნობილია, რომ გიორგი II-ს ორი თანამეცხედრე ჰყავდა. პირველ თანამეცხედრედ ქართულ ისტორიოგრაფიაში, გამომდინარე მისი გამეფების 1565 წლით დათარიღებისა, ითვლება რუსუდანი („ჩერქეზთ ბატონის ასული“), რომელიც, ვახუშტის მიხედვით, 1563 წელს შეურთავს გიორგის. (აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ დათარიღებას არავინ უარყოფს). მეორე მეუღლედ ითვლება თამარი („შარმაზან დიასამიძის ასული“), რომელიც მას რუსუდან დედოფლის გარდაცვალების (1578წ.) შემდეგ უნდა შეერთო. ამ შემთხვევაში ისტორიკოსთა შეცდომის მთავარი საფუძველი გახდა გელათის მონასტრის ფრესკები და ხატების წარწერები, სადაც თამარი დედოფალთ-დედოფლად იხსენიება. თუ გიორგი II 1565 წელს გამეფდა, რასაკვირველია, პირველი მეუღლე თავისთავად ის ვერ იქნებოდა, გამომდინარე მისი „დედოფალთ-დედოფლობიდან“. თან რუსუდანს, როგორც ვიცით, 1563-1578 წლებში უკავია ეს ადგილი. გარდა ამისა, თითქოს ამას ადასტურებს - „იმერეთის დედოფლის თამარის შეწირულობის წიგნი გელათის წმ. გიორგის ტაძრისადმი“, რომელიც 1586 წლით *თარიღდება-„ჩუენ მეფეთ-მეფის ბაგრატის უხუცესი შვილის მეფეთ-მეფისა გიორგის თანამეცხედრემან, დედოფალთ-დედოფალმან, ბატონის დიასამიძის სახელოვანის შერმაზანის და ანას ქალმან, პატრონმან თამარ ყოფილმან ქრისტიანემ შემოგწირეთ და შევამკეთ და გავაჭედინეთ ოქროს ყოვლად წმიდისა კარის ღვთისმშობლისა ხატი და შევამკეთ პატიოსნითა თვალითა და მარგალიტითა*“ (4;425 და 6;32-33). თამარს შეუმკია აგრეთვე გელათის ღვთისმშობლის კარედი ხატი, სადაც ვედრების კომპოზიციაში გამოსახულნი არიან თამარი, მეუღლე გიორგი II-თან ერთად. -“*მეფე გ/იორგ/ი და დედოფალი თამარ*“, ამავე ხატის წარწერაში აგრეთვე ხაზგასმითაა თამარის ვინაობა აღნიშნული-„*ჩვენ*

დიასამიძის სახელგანთქმულის შერმაზანის და თანამეცხედრის მისისა ანას ასულმა“ (7;247-248). ე.ი. გამოდის თითქოს 1578 წლამდე გიორგი II-ის პირველი მეუღლე და იმერეთის დედოფალი იყო რუსუდანი, ხოლო შემდგომ -თამარი. ამის უარსაყოფად უნდა მივუბრუნდეთ ისევ ვახუშტის და მოვლენათა მისეულ თხრობას თანმიმდევრულად გავაყოლოთ თვალი.

ვახუშტი წერს: „ამის მხილველი ვახტანგისა წარვიდა იმერეთს, ხოლო ოსმალთა აღაშენეს ციხე გონია და შემოვიდნენ მოსწყვიდნეს ჭანეთი და აჭარა და დაიპყრეს თქსად, რამეთუ ეპყრა იგინი გურიელსა. ამის შემდგომად მოკუდა მეფე ბაგრატ ქსა ჩ'ფმჴ. ქარ.ს'ლვ (1548წ.) და დაუტევნა ძენი ორნი, გიორგი და კონსტანტინე [ვახუშტი აქ ცდებდა, ბაგრატს კიდევ ჰყავდა ძეები - თეიმურაზი და ვახტანგი და ასული თამარი, ლუარსაბ I-ის მეუღლე -ა. თ.] და დაფლეს გელათს. შემდგომად მეფისა ბაგრატისა დაჰდა ძე ამისი გიორგი მეფედ“ (1;814-815). როგორც აღვნიშნეთ, ამასვე იმეორებს ბერი ეგნატაშვილი („ახალი ქართლის ცხოვრების“ I ტექსტი)-„ვახტანგი დაბრუნდა გურიიდან და „მას ჟამსა შინა“ გარდაიცვალა ბაგრატი...და გამეფდა გიორგი“ (3;361). მიუხედავად იმისა, რომ წყარო თარიღს არ იძლევა, თუმცა მონათხრობი ამბებიდან გამომდინარე, ეს დხლ.ერთი და იგივე დროზე მიუთითებს (1548 წ.), ჩვენ კი როგორც აღვნიშნეთ, ეს 1549-1550 წწ.-ში მოხდა. ამ დროს გიორგი საკმაოდ მოწიფული მამაკაცია [წყაროებით ცნობილია, რომ მისი მომდევნო ძმა 1519წ. გარდაცვლილია, ხოლო და თამარი 1526 წლის 25 მარტს გაათხოვეს ქართლის მეფე ლუარსაბ I-ზე (1527-1556 წწ.), რომელიც თამარზე დაქორწინებიდან ერთი წლის შემდეგ, 1527 წელს გამეფდა. მის გამეფებაში და უზურპატორი ბიძის, გიორგი IX-ის (1525-1527 წწ.) გადაყენებასა და შემონაზვნებაში, როგორც ჩანს აღნიშნულმა დანათესაებამ გადამწყვეტი როლი ითამაშა]. გამეფებისას დაახლოებით 35 წლის უნდა ყოფილიყო ნაკლებად დასაჯერებელია, მას მეუღლე ამ ასაკში არ ყოლოდა, ხოლო 1563 წლამდე-წარმოუდგენელი. გიორგი II-ის ორი მეუღლიდან ერთ-ერთი თამარი იყო („სახელოვანი შერმაზან დიასამიძის ასული“), რომლის სახელს არაერთი ნარატიული წყარო ახსენებს და რომელზეც ზემოთ უკვე გვქონდა საუბარი. რაც შეეხება მის საგვარეულოს, დიასამიძეები სამცხე-საათაბაგოში ცნობილი თავადები იყვნენ, განსაკუთრებით თამარის მამა შერმაზანი, რომელიც ხშირად იხსენიება როგორც ქართულ, ისე უცხოურ წყაროებში. შერმაზანი ლუარსაბ I-ის მომხრეა შაჰ-თამაზ I-ის და ქაიხოსრო II ათაბაგის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ვახუშტი წერს :- „კახთ ბატონის ლევანის და ათაბაგის დამორჩილება ყენისა (ე.ი. შაჰ-თამაზ I-ისადმი.-ა.თ.)-შეუძნდა (გაუძნელდა, აუტანელი გაუხდა-ა.თ.)-მეფესა ლუარსაბს და ვიეთთა წარჩინებულთა მესხთთა, სახელითა იჯუს,

შერმაზანს [ვახუშტის, ასევე ბერი ეგნატაშვილს (3;364) იჯუ ცალკე სახელი ჰგონიათ, როცა ის შერმაზან დიასამიძის ზედმეტი სახელია-იჯუ-შერმაზანი. ე.ი. ტექსტში იჯუსა და შერმაზანს შორის „მძიმე“ნიშანი საჭირო არ არის-ა. თ.] და ვახუშტი დიასამიძესა. ამათ მოუწოდეს ლუარსაბ მეფეს“ (1;404,716). ლუარსაბმა დიასამიძეთა თანადგომით ქაიხოსრო II-ს წაართვა „მტკურის აღმოსავლეთი კერძი“ (იქვე). ამან გამოიწვია შაჰ-თამაზ I-ის მომდევნო ლაშქრობა (1552 წ.-ს) – „ხოლო უღონო ქმნილი იჯუ, შერმაზან, ვახუშტი და ამოვან მიენდნენ ყეენსა. მან შეიპყრნა ივინი, მოკლა იჯუ და შერმაზან (იჯუ-შერმაზანი-ა.თ.) და ვახუშტი და ამოვან წაიყვანნა ტყუედ განზრახვითა ათაბაგისათა, რამეთუ ბრალეულ-ჰყოფდა მათ ქაიხოსრო. უკუნიქცა ყეენი, ჩავლო ერევანი და წარვიდა სპარსეთად ქსა ჩ'ფნგ, ქართულსა ს'მა“-1535წ. (1;716-717). სხვათა შორის, ამას მოჰყვა იმავე 1553 წელს გიორგი II-ის ლაშქრობა სამცხეში, რაც ქაიხოსრო ათაბაგზე შურისძიება უნდა ყოფილიყო [მაშინ მან აწყურის ღვთისმშობლის ხატი დაატყვევა და იმერეთში გადაასვენა] შერმაზან-იჯუს, (სიმამრის) დასჯის გამო (იქვე). ამ შერმაზანზე და საერთოდ დიასამიძეებზე იხ. გარდა ვახუშტისა და ბერი ეგნატაშვილისა (1,404,716-717 და 3;364,506), ფარსადან გორგიჯანიძე (8;31-33), ჰასან რუმელი (9;28-31 და 59-60), ისკანდერ მუნში (10;18-19). აი, რა წერია შერმაზანზე ერთ-ერთ თურქულ წყაროში (XVI ს-ის 20-იანი წლები):-„ერთი კიდევ არის შერმაზან-ოღლუ, თავისი ნათესავებითა და ხელქვეითი პირებით, ესეც მათი ტოლი და სწორია (ლაჰარაკია საათაბაგოს დიდებულებზე-ა.თ.) მისი სამფლობელო ჯავახეთად წოდებული ადგილია“ (11;56). იხ. აგრეთვე (12;49-53, 13;99,167-168, 14;43,55 22;254-255).

გიორგი II-ს თამარი უფლისწულობის დროს უნდა შეერთო. ის იყო მისი პირველი თანამეცხედრე. როგორც ჩანს, ეს „უხვედრო“ ქორწინება განპირობებული იყო 1535 წლის მურჯახეთის ბრძოლის შემდეგ შექმნილი ვითარებით. გამარჯვებული ბაგრატ III საათაბაგოს შემოერთების შემდეგ დასაყრდენს იქაურ ფეოდალებს შორის ეძებდა და ესენი აღმოჩნდნენ შალიკაშვილების (ისინი ჯაყელ-ათაბაგთა მომხრეების ბანაკს მეთაურობდნენ-ოთარ შალიკაშვილი) შემდეგ ყველაზე ძლიერი ფეოდალები საათაბაგოში-დიასამიძეები და მათი სახლის მეთაური-შერმაზან-იჯუ. ეს ნაბიჯი ალბათ აუცილებელი იყო ჯაყელთა მომხრეების საბოლოოდ დასამარცხებლად და შემოერთებული ტერიტორიების შესანარჩუნებლად. როგორც ვნახეთ, დიასამიძეები შაჰ-თამაზის წინააღმდეგ ბრძოლაში ბაგრატ III-ის სიძის

ლუარსაბ I-ის თანამებრძოლებადაც გამოდიან, რასაც შეეწირნენ კიდევ. სამცხე-საათაბაგოში გიორგი II-ის 1553 წლის ლაშქრობაზე ვახუშტის (1;717) გარდა მოგვითხრობს „ახალი ქართლის ცხოვრების“ III ტექსტი: - „ამასვე ქორონიკონსა ციხიჯვარიდან აწყურის ღვთისმშობელი ტყვედ წაასუნენს იმერეთს“ (3;501). 1553 წელს ეს ხატი აწყვერში აღარ ყოფილა დასვენებული, ის იქიდან ციხისჯვარში [ჯაყელთა მთავარ ციხე-სიმაგრე აბასთუმანთან (ძვ. ოძრხე) ახლოს, ზეკარის (რკინისჯვარი) უღელტეხილთან მდებარეობდა] გადაუსვენებია ბაგრატ III-ს, როცა სოხოისტის ომში (1545წ.) დამარცხებულმა, მეორე წელს ისევ ილაშქრა საათაბაგოში: - „მერე კულად გარდავიდა მეორესა წელსა ბაგრატ მეფე სამცხეს, წარმოსვენა აწყურის ღვთისმშობელი ციხისჯვარს და ვერღარა დაიპყრა სამცხე, ვინაითგან ციხენი სრულიად დაეპყროთ ოსმალთა“ (1;813). ეს რომ სინამდვილეა, ამას ამტკიცებს აწყვერის ღვთისმშობლის ხატის ჩარჩოს ქვედა არშიაზე გაკეთებული წარწერა: - „ქ. ჩვენ მეფეთ-მეფემან პატრონმან გიორგი და თანამეცხედრემან ჩვენმან დედოფალთ-დედოფალმან თამარ და ძეთა ჩვენთა პირმშოთა ალექსანდრე და მამია მოვაჭედინეთ, ხატი ესე ყოვლად წმიდისა (.) წარსამართებლად მეფობისა ჩვენისათვის და ცოდვათა ჩვენთა შესანდობლად, ამინ“ (15; 15 და 15;147-155). სამწუხაროდ, როგორც სხვა ავტორები, თვლიან თამარი გიორგი II-ის მეორე მეუღლეა და წარწერა ამ ხატზე გაკეთებულია შესაბამისად 1578-1585 წლებში (147;180, შენიშვნა 260), თუმცა გამომდინარე ყოველივე ზემოთ თქმულიდან, წარწერა 1553 წელს თუ არა, 1558 წლამდე, ე.ი. უფლისწულ ალექსანდრეს გარდაცვალებამდე (1;815) მაინც უნდა იყოს შესრულებული, ე.ი. ამ დროს გიორგი II-ს და თამარს ყოლიათ ორი ძე-ალექსანდრე და მამია.

თამარ დედოფალი იხსენიება გელათის წმ. გიორგის ღმრთისმშობლის კარედი ოქროს ხატის ზურგზე მოთავსებულ საქტიტორო წარწერაში: - „დიასამიძის სახელგანთქმულის შერმაზანის ასულმან დედოფალთ-დედოფალმან თამარ შევამკვეი ხატი ესე...ღვთისმშობლისა, რათა მეოხ გვექმნეს წინაშე ღვთისა ორსავ შინა ცხოვრებასა მეფეთ მეფისა გიორგითურთ...“ (15;189). მულახის თემის სოფ. ჟამუშის ეკლესიის მაცხოვრის ხატის წარწერაში კი ვკითხულობთ: - „ღმერთო და მაცხოვარო მულახისაო, გააძლიერე მეფეთ მეფობა პატრონისა [პატრონის ნაცვლად წერია „პატონის“ . ექ. თაყაიშვილი ფიქრობს, რომ ამომკვეთი მეგრელი იყო (16;290), თუმცა შეიძლება ამომკვეთელს ასო გამორჩენოდა -ა.თ.]. გიორგისა, დედოფალთ დედოფალი პატრონი თამარ, ძეთა მისთა ალექსანდრე“... (16;289). წარწერა აქ წყდება. ის დასრულებული არ არის.

სწორად აღნიშნავს ექ. თაყაიშვილი, როცა წერს: *“მრავლობითი „ძეთა“ უჩვენებს, რომ დამწერელს აზრად ჰქონდა სხვა შვილებიც დაესახელებია მეფისა და დედოფლისა, მაგრამ ადგილი არ ყოფნიდა ან უფრო საფიქრებელია, მეხუთე სტრიქონი არ შენახულა“* (იქვე; 290) და ისიც თვლის, რომ წარწერა 1578-1585 წლებს შორისაა გაკეთებული და თამარი გიორგი II-ის მეორე თანამეცხედრეა (იქვე). ჩვენ კი ამ წარწერას უეჭველად 1558 წლამდე შესრულებულად ვთვლით, თამარი კი უკვე გარკვეულია, იმერეთის მეფის პირველი ცოლია, ხოლო „ძეთაში“ მეორე ძე მამია უეჭველად იგულისხმება. [სვანეთში დაცული ხატების, სადაც გიორგი II, თამარი და მათი ძეები- ალექსანდრე და მამია იხსენიებიან, 1578-1585 წლებით ვერ დათარიღდება იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ წარწერაში 1573 წელს დაბადებული, 1585 წლიდან იმერთა მეფე ლევან I (არა აქვს მნიშვნელობა, რომ სხვა ცოლის-რუსუდანის [! 1578 წ]- შვილია) არ იხსენიება, როცა აუცილებლად უნდა იხსენიებოდეს, თანაც პირმშოდ, ამ შემთხვევაში].

სანამ მეფის შვილებზე ვისაუბრებთ, ერთს აღვნიშნავთ. XVI ს-ის 50-იანი და 60-იან წლების ამბების სიმცირე იმერეთზე, რაც ნარატიულ ლიტერატურას (ვახუშტი, ბერი ეგნატაშვილი, ...) ახასიათებს, გამოწვეული უნდა იყოს იმით, რომ მამასთან (ბაგრატ III) შედარებით გიორგი II ნაკლებ ამბიციურია(ყოველ შემთხვევისათვის მეფობის პირველ ეტაპზე). მან რეალურად შეაფასა არსებული ვითარება და შეეგუა იმას, რომ ოდიში და გურია დამოუკიდებელი ერთეულები არიან და ნებით არასოდეს აღიარებენ იმერეთის მეფის, თუნდაც ბაგრატიონის უზენაესობას, მით უმეტეს მის ქვეშევრდომობას. სწორად შენიშნავს ვახუშტი, როცა წერს: *“ამან გიორგი მოიწყო იმერეთი და დაიზავა დადიან-გურიელი(დადიანი და გურიელი-ა.თ.) და იყო მშვიდობით“*. მაგრამ ეს მშვიდობა საკუთრივ მეფის ოჯახში დიდხანს არ გაგრძელებულა. 1558 წელს გარდაიცვალა ტახტის მემკვიდრე ალექსანდრე (1;815). ამის შემდეგ ისეთი რამ მოხდა, რამაც გამოიწვია 1561 წელს თამარ დედოფლის შემონაზვნება გელათის მონასტერში [სადაც წმინდა გიორგის ეკლესიის ფრესკაზე გამოსახული არიან- კათალიკოსი ევდემონ ჩხეტიძე, მეფე ბაგრატ III, დედოფალი ელენე, მეფე გიორგი II, დედოფალი თამარი და ტახტის მემკვიდრე ალექსანდრე (17; 15)] ქრისტინეს სახელით (იხ.ზემოთ), ვახუშტის ცნობით კი ამ წელს გიორგი II-ის პირველი მეუღლე გარდაცვლილა (1; 815). სამწუხაროდ, მიუხედავად იმისა, რომ ვახუშტიმ იცის გიორგი II-ს რუსუდანის შერთვამდე მეუღლე ჰყავდა, მისი სახელი და წარმომავლობა არ სცოდნია. იცოდა აგრეთვე, რომ ჰყავდა ძე ალექსანდრე და ისიც, როდის გარდაიცვალა, მაგრამ ეტყობა მეორე

ვაჟის -მამია შესახებ ცნობები არ ჰქონდა, არც ის, რა მოხდა სამეფო ოჯახში და რამ გამოიწვია თამარის მიერ ამქვეყნიურ ცხოვრებაზე უარის თქმა, რაც დღემდე ბურუსითაა მოცული ისტორიოგრაფიისათვის. ვახუშტი ამას წერტილს ასე უსვამს: „*მოკუდა ცოლი გიორგი მეფისა*“-1561წ. (იქვე; 815), თუმცა ამას ჩვენ ნაწილობრივ ახსნას ვუძებნით თვით დიდი ისტორიკოსის *მონათხრობიდან*: „*შემდგომად [ეს თამარის გარდაცვალების ცნობას მოსდევს- ა.თ.] ზავჰყო გიორგი მეფემან და ათაბაგმან ქახოსრომ და მისცა გიორგი მეფემან აწყურის ღვთისმშობელი*“-1562 წელს (იქვე; 815), თუმცა რასაკვირველია, ვახუშტიმ არ იცის, რა კავშირშია ეს გიორგი II-ის ცოლის „გარდაცვალებასთან“(სინამდვილეში შემონაზვნებასთან). მას თამარის ვინაობა რომ სცოდნოდა, სულ სხვანაირად აღწერდა იმ მოვლენებს, რაც თუნდაც აწყურის ხატთან არის დაკავშირებული (იხ. ზემოთ). გამომდინარე ჩვენი ინფორმირებულობისაგან, ამ საკითხთან დაკავშირებით, გასაგებია, თუ რატომ მოხდა დაზავება და ხატის გადაცემა, თამარის შემონაზვნების შემდეგ, რომელიც ასეთი ნაბიჯის გადადგმას, ცნობილ მიზეზთა გამო, ბუნებრივია, არ იზიარებდა. მართალია, ამან გარკვეული როლი ითამაშა მის გადაწყვეტილებაზე (თუმცა შემონაზვნება შესაძლებელია იძულებითი ნაბიჯი იყო), მაგრამ მაინც, აქ როგორც ჩანს, ერთ-ერთი მთავარი მოქმედი პირი მათი მეორე ძე-მამია უნდა იყოს. ჯერ ერთი, საინტერესოა, რატომ დაარქვა გიორგი მეფემ დადიანების და „გურიელების“ საგვარეულო სახელი [მამია] მას. ჩვენი ვარაუდით, ბაგრატ III-ის მეუღლე ელენე მამია I გურიელის, ან რომელიმე მისი ძმის ასული უნდა იყოს [აქ ყურადსაღებია ისიც, რომ მამია I გურიელის, შესაბამისად მისი ძმების დედასაც ელენე ერქვა] და სავარაუდებელია, ამიტომაც უწოდა გიორგი II თავის ძეს ეს სახელი, რომელსაც უფროსი ძმის გარდაცვალების შემდეგ ტახტის მემკვიდრის ადგილი უნდა დაეკავებინა, თუმცა პირიქით, ძმის გარდაცვალებასთან ერთად მისი კვალიც იკარგება იმერეთის ისტორიიდან. თითქმის ორი ათეული წლის განმავლობაში მას გიორგი II შვილებს შორის არ ახსენებს [ნიშანდობლივია ისიც, რომ ყველა სიგელი თუ ხატის წარწერა, მათ შორის ფრესკა, სადაც თამარი გიორგისთან ერთად არის ნახსენები და გამოსახული შვილებთან ერთად ალექსანდრე უფლისწულის გარდაცვალებამდეა შესრულებული, ე.ი. 1558 წლამდე]. როგორც ჩანს, მან დატოვა იმერეთი და შესაძლებელია, ამან გამოიწვია მისი დედის, დედოფალ თამარის შემონაზვნებაც [ამ დროს მამია სრულასაკოვანი უნდა ყოფილიყო, თორემ ვერ გადადგამდა ამ ნაბიჯს. ყველა ნიშნის მიხედვით, გიორგი II, რომელიც დაიბადა 1515 წლის ახლოს, 1535-1536 წლებში უნდა დაქორწინებულიყო თამარ დიასამიძეზე, ხოლო ალექსანდრე და მამია 1536-1540 წლებს შორის

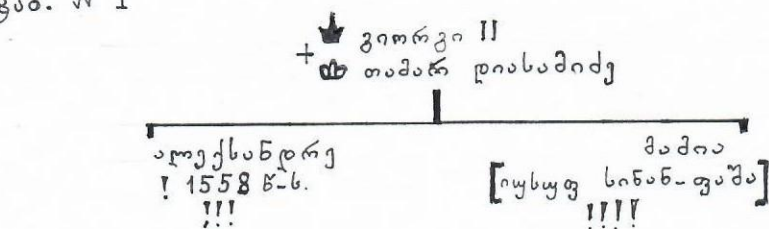
უნდა იყვნენ დაბადებულნი] და ამის ერთერთი მიზეზი შეიძლება ყოფილიყო ის, რომ გიორგი II-ს სხვა მემკვიდრე არ ჰყავდა და თამარს კი ამ დროს ასაკის გამო შვილის ყოლა არ შეეძლო.

მამია ბატონიშვილი კი ისევ პოლიტიკურ ასპარეზზე XVII საუკუნის 70-იანი წლების ბოლოს გამოჩნდა აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. მანამდე სავარაუდოდ, ის ოსმალეთში თუ არა, იმერეთის ფარგლებს გარეთ მაინც იმყოფებოდა. ამას ადასტურებს ის, რომ 1580წ-ს ის თბილისის ბეგლარბეგია (ფაშა), გიორგი-ბეგის სახელით (2;133). 1582 წელს კი იუსუფ-ფაშას სახელით ჩილდირის (ახალციხის) ბეგლარბეგად დანიშნეს (იქვე;136). [საინტერესოა, მამია მამის სახელს რატომ ატარებს ან 1582 წელს რატომ იცვლის მას? (თუ უცვლიან?) ის ამის შემდეგ იუსუფ-სინან ფაშად იწოდება. გიორგი ბეგის/სინან ფაშას შესახებ ცნობები მოიძია და მისი იდენტიფიკაცია მამია გიორგი II-ის, იმერეთის მეფის მესთან მოახდინა მ. სვანიძემ, რომელიც საკმაოდ ვრცლად საუბრობს ამ საკითხზე თავის მონოგრაფიაში,-„საქართველო-ოსმალეთის ურთიერთობის ისტორიიდან“-XVI-XVIII სს (18;141;143). თურქი ისტორიკოსის, იბრაჰიმ ფეჩევის ცნობით: - „საქართველოს ბეგებში ყველაზე გამჭრიახი იყო გიორგი ბეგი, რომელსაც მორჩილება უწინდელი სარდლისთვის (იგულისხმება ლალა-მუსტაფა-ფაშა-მ.ს.) გამოეცხადებინა. ეხლა მოვიდა, ისლამი მიიღო, სახელოვანი სერასქირის სეხნია გახდა. თბილისის ვილაეთი ებოძა მას (გიორგის) იუსუფ-ფაშას სახელით (იქვე;141 და 19;61). მამიას შესახებ ცნობები დაცულია აგრეთვე-ტომაზო მინადოის, ჰამერის, დონ ხუან სპარსელის, ქუთუკოლლუს შრომებში). სწორედ დონ ხუან სპარსელის ცნობაში: „გიორგის შვილი იუსუფი“ მოხსენიებულია ალექსანდრე კახთა მეფის და დაუთ-ხანის გვერდით (18;141-142 და 20;143), რამაც მ. სვანიძეს საშუალება მისცა გამოეთქვა ვარაუდი, რომ იუსუფი [მისი ხსენება ალექსანდრე კახთ ბატონის და დაუთ-ხანის გვერდით, სავარაუდოდ გვაფიქრებინებს, რომ ის ან ერთის , ან მეორის კარზე იმყოფებოდა] იმერეთის მეფის, გიორგი II-ის შვილია (18;142). ის აგრეთვე ყურადღებას ამახვილებს ალის „ნუსრეთ ნამეზე“, იქ დაცულ ერთ ცნობაზე: - როცა დერბენდიდან მუსტაფა-ლალა-ფაშა უკან ბრუნდებოდა [1578წლის ნოემბერი] და გორში გაჩერდა, მასთან გამოცხადდა იმერეთის მეფის გიორგის ძმა (უნდა იყოს შვილი-ა.თ.) მამია და სარდალს მორჩილება გამოუცხადა (იქვე;142). მ. სვანიძე აგრეთვე მ. ბროსეს ცნობის გათვალისწინებით: - რომ იმერეთის მეფეს გიორგის, მეორე (?) ცოლისგან, თამარ შერმაზან დიასამიძის ასულისგან ჰყავდა სამი ვაჟიშვილი;- ალექსანდრე, როსტომი [როსტომი გიორგის უმცროსი ძმის კონსტანტინეს ძეა -ა.თ.] და მამია (21; 642-643) სრულიად მართებულად ასკვნის, რომ მამია გიორგი II-ის შვილია [თუმცა ამას

მტკიცება არც უნდა, მამია ერთადერთია ბაგრატიონებს შორის ამ სახელის მატარებელი ამ საუკუნეში და ის ხშირად იხსენიება წყაროებში, როგორც ზემოთ ვნახეთ-ა.თ.] თან მეორე ცოლისგან [აქ ის უბრალოდ ეყრდნობა მ. ბროსეს და ყურადღებას არ ამახვილებს ერთ გარემოებაზე, რაც ისტორიოგრაფიაში მიღებულია და რასაკვირველია, შეცდომაა-ა.თ.], რომელიც მან შეირთო 1578 წლის შემდგომ. [თუ ეს ასეა, მამია როგორ იქნებოდა გიორგი II-ის შვილი, რომელიც იმავე 1578 წლის ნოემბერში გამოცხადდა გორში ლალა-ფაშასთან-ა.თ.] მ.სვანიძე აგრძელებს: „საფიქრებელია, რომ გიორგი მეფე სწორედ ამ ვაჟიშვილისათვის [მამიასთვის] მოითხოვდა თბილისის გადაცემას [საფიქრებელია მამიას გიორგი II-სთან დაპირისპირება რუსუდან დედოფალს უკავშირდებოდა, ხოლო მისი გარდაცვალების [იმავე 1578წ-ს] შემდეგ მამა-შვილი „შერიგდნენ“ თუმცა, საეჭვოა, რადგან შერიგება რეალური რომ ყოფილიყო, ის იმერეთის ტახტის მემკვიდრედ უნდა ეცნოთ, მისთვის მსგავსი მოთხოვნა თბილისის გადაცემაზე, ყოველივეს არარეალურად აჩენს, რასაც მამიას შემდგომი ნაბიჯი-გამაჰმადიანებაც ამტკიცებს.-ა.თ.] და ამ მიზნით იგი გაგზავნა გორში ლალა-ფაშასთან და მას მორჩილება გამოუცხადა, მაგრამ როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მან გიორგი მეფის შვილს არ გადასცა თბილისი [ქართლი] საგამგებლოდ“ (18;142). ჩვენ სვანიძის ეს მოსაზრება სათუოდ გვეჩვენება, გამომდინარე გიორგისა და მამიას ურთიერთობიდან [იხ. ზემოთ], რაც გამორჩენია პატივცემულ პროფესორს. ჩვენი აზრით, მამია თავისი ნება-სურვილით გამოცხადდა ოსმალთა ბანაკში. მუსტაფა-ლალა ფაშამ არა, მაგრამ მისმა მონაცვლემ სინან-ფაშამ 1580 წელს უბოძა მას თბილისის ბეგლარბეგობა [ფაშობა] და ამაზე ჩვენ ზემოთ აღვნიშნეთ. ნიშანდობლივია ის, რომ 1581 წელს, [მანამდე კი ლიხის მთაზე ლალა-ფაშას მიერ გაგზავნილი ჯარი დაამარცხეს იმერლებმა 1579 წელს (1;410-411, 819). სინან ფაშამ ყვარყვარე IV ათაბაგი მიუგზავნა გიორგი --II-ს, „რათა ემტეროს სვიმონ მეფესა და ქართლს“, მან კი „განზრახვითა ათაბაგისათა“ შემოიკრიბა ჯარი და დადიანთან და გურიელთან ერთად დალაშქრა ქართლი-„ვერა სადა ჰპოვნეს ხიზანნი და დაწვენეს სრულიად გაღმა-გამოღმისანი. მერმე უკუმოიქცნენ და მოვიდნენ უვნოდ“-წერს ვახუშტი იმერეთის ცხოვრებაში (იქვე; 819). იგივე ამბავს ოდნავ განსხვავებით გადმოგვცემს ქართლის მეფეთა „ცხოვრება და ქმნულებაში“:- იქ წერია, რომ ეს ლაშქრობა მოხდა „სიტყვითა ფაშისათა“ [ფაშას სახელი არ წერია, თუმცა ჩანს სინან ფაშას გულისხმობს, ლალა მუსტაფა ფაშას შემცვლელს] (იქვე; 413). როდის მოხდა ეს ლაშქრობა, სინან ფაშას მიერ მამიას [გიორგი ბეგის/იუსუფ-ფაშას] ბეგლარბეგად დანიშვნამდე თუ დანიშვნის შემდეგ, ძნელი დასადგენია, ისე, როგორც გაურკვეველია კავშირი მამიას

დანიშვნასა და გიორგი II-ის ქართლში ლაშქრობას შორის. ქართლის [თბილისის] ბეგლარბეგმა სინან ფაშამ არ გაუმართლა ოსმალებს ამ თანამდებობაზე და გადააყენეს (18;151), თუმცა ერთი წლის შემდეგ 1582 წელს ახლა უკვე ჩილდირის ბეგლარბეგად დანიშნეს, მუსტაფა-ფაშას [მანუჩარ II ათაბაგი] ნაცვლად. მ.სვანიძე ფიქრობს, რომ ეს გარკვეული პოლიტიკური მოსაზრებით იყო გამოწვეული, რადგან ადგილობრივი მოსახლეობისთვის ის უფრო მისაღები იქნებოდა, ვიდრე რომელიმე თურქი მოხელე-„რადგან ამ პერიოდში ოსმალეთის მთავრობა ჯერ კიდევ ვერ ბედავდა ჩილდირის ბეგლარბეგად ტომით თურქი მოხელის დანიშვნას“ (იქვე;153). მასზე ოსმალები დიდ იმედებს ამყარებდნენ, მაგრამ როგორც ჩანს, მან აქაც ვერ გაამართლა: - „იუსუფ-ფაშამ ვერ შეძლო ვერც მანუჩარის დამარცხება და სამცხეში ოსმალთა ძალაუფლების აღდგენა და ვერც ალლყაშემორტყმული თბილისისთვის დახმარების აღმოჩენა“ (18;154). ამიტომ ის გადააყენეს და ყარსის ბეგლარბეგად დანიშნეს 1583 წელს (იქვე;155). საინტერესოა, იუსუფ-სინან-ფაშა (მამია) ვერ ახერხებდა თუ განზრახ აკეთებდა, თუმცა უუნარო რომ ყოფილიყო, ყარსის ბეგლარბეგად არ დანიშნავდნენ. ამის შემდეგ წყაროებში მასზე ცნობები წყდება. ყოველ შემთხვევაში ის საქართველოში არ გამოჩენილა და არც მამის გარდაცვალების შემდეგ გამოუთქვამს პრეტენზია იმერეთის ტახტზე, რომელიც კანონიერად მას ეკუთვნოდა. მოსალოდნელია, რომ ამ დროს [1585წ.] ის ცოცხალი აღარაა, თორემ ოსმალეთის მთავრობა იმერეთის ტახტზე თავისი პრეტენდენტის დასმის შანსს ხელიდან არ გაუშვებდა, ყოველ შემთხვევაში, ეცდებოდა მაინც, თუმცა ამისათვის მისი მაჰმადიანობა უეჭველად ხელისშემშლელი გარემოება იქნებოდა.

ცაბ. № 1

თამარის შემონახვების შემდეგ ვახუშტის ცნობით: *„შემდგომად ამისა მოიყვანა გიორგი მეფემან ცოლად ჩერქეზის ბატონის ასული რუსუდან და იქორწინა მას თანა“* 1563 წელს, ხოლო აქედან ორი წლის თავზე *„უშვა გიორგი მეფესა რუსუდან ძე ბაგრატ“* -1565 წელს (15; 815). ამ რუსუდანზე დაქორწინებიდან ბაგრატ უფლისწულის დაბადებამდე უნდა იყოს გაცემული-*„წყალობის წიგნი გიორგი მეფისა კლდიაშვილ-შალიკაშვილებისადმი“* -1563-1564 წწ.[თანაც ამ დოკუმენტის დათარიღება უეჭველს ხდის ბაგრატ III-ის გარდაცვალების და გიორგი III გამეფების თარიღად 1565 წლის მიჩნევის არასწორობას. ამ დოკუმენტში მხოლოდ გიორგი II და რუსუდან დედოფალი იხსენიებიან (22; 192-193). ე.ი. გამოდის, ბაგრატ უფლისწული ჯერ დაბადებული არ ყოფილა, თორემ მისი დაბადებიდან [1565 წ] გარდაცვალებამდე [1578 წ.] ყველგან , ფრესკაზე თუ წარწერებზე სამივე ერთად არიან გამოსახულნი და დასახელებული. მაგალითად, 1. ლატალის თემის სოფელ მაცხვარიშის ეკლესიის მაცხოვრის ხატის წარწერაში: *„კ.მაცხოვარო ლატალისაო ადიდენ მეფეთმეფე გიორგი, დედოფალთდედოფალი რუსუდან და ძე მათი ბაგრატ, რომელთა შეამკვეს ხატი ესე მაცხოვრისა მულაყისა სადღეგრძელოდ, ცოდვათა მათთა შესანდობლად“* (იქვე;288). სხვათა შორის, გიორგი II-ს მოხსენიება ბაღს ზემო სვანეთის ხატების წარწერებზე მიმანიშნებელია იმ გავლენაზე, რაც მაშინ იმერეთის მეფეებს ჰქონიათ ამ მხარეში. ამ დროს, როგორც ჩანს დადიანებს ბაღს ზემო სვანეთის ამ ნაწილზე გავლენა დაუკარგავთ XV ს-ის შემდეგ. გიორგი II, რუსუდან დედოფალი და მეფისწული ბაგრატი ერთად გამოსახულნი არიან აგრეთვე გელათის მთავარი ტაძრის ფრესკაზე (17;14 ტაბ.60). ფრესკა, როგორც ჩანს დახატულია 1576 წლის ახლოს, რადგან ბაგრატი საკმაოდ მოზრდილი, 10-12 წლის ასაკის ჩანს [13 წლისა ის გარდაიცვალა]. რაც შეეხება ხატებზე წარწერებს, ის შესრულებული უნდა იყოს 1565 წლიდან 1573 წლამდე, ე.ი. მათი მეორე ვაჟის დაბადებამდე: *„ქორონიკონსა [1573წ] იშვა ძე გიორგი მეფისა რუსუდანისაგან ლევან“* (1;816).

1565 წლიდან დასავლეთ საქართველოს მეფე-მთავართა შორის დამთავრდა მშვიდობის პერიოდი და დაიწყო არეულობა, რომლის საბაზი გახდა 1564 წ. გარდაცვლილი როსტომ გურიელის ასულის „დაგდება“ ლევან I დადიანის უფროსი ვაჟის მიერ და ბიძისთვის ცოლის წართმევა (იქვე;815). ამას მოჰყვა დაპირისპირება დადიანებსა და გურიელებს შორის, რომელშიც გიორგი II -ც ჩაერთო. შფოთის და ბრძოლის შემდეგ ერთი ხანობა დაზავდნენ. გიორგი II გურიელმა ლევან I-ის ასული და გიორგი დადიანის და შერთო, როგორც ჩანს შურისძიების მიზნით და მალე განუტევა [„დააგდო“]ის და „ემზახლა“ გიორგი II იმერეთის

მეფეს „რამეთუ ჰყვანდა მეფესა გიორგის მუსადია ქურივი და მისცა იგი გიორგი გურიელსა ცოლად და დაიმოყვრნენ ამით“(იქვე). ამ წინადადებაში ნათლად არ ჩანს, ვახუშტი მეფის „ქვრივ დას“ გულისხმობს, თუ „და“ აქ მხოლოდ კავშირის მოვალეობას ასრულებს. ამ შემთხვევაში ორივე შესაძლებლობა არსებობს]. ისტორიკოსთა ნაწილი მას გიორგი II-ის დად მიიჩნევს (1;815 და 23;8), ნაწილი კი არა, რადგან ეს ამბავი სხვაგვარადაა მოცემული ბერი ეგნატაშვილთან:–*„ცნა რა ესე გიორგი მპყრობელმან იმერეთისაგან, ვინაითგან მტერ ექმნეს ურთიერთს დადიანი და გურიელი, ამ გიორგის ჰყვა ერთი ქურივი რძალი და მისცა გურიელსა თვისის ქალის მაგიერად და ესენიცა ...[აქ დედანს უნდა აკლდეს (ს. ყაუხჩიშვილი) მრავალწერტილი ივ. ჯავახიშვილისა“]- მაშინ იწყეს შურობად და ლაშქრობად დადიანისა“* (3;361, თუ ვინ არის ქვრივი რძალი, ამაზე ქვემოთ გვამცნობს იგივე წყარო, გიორგი დადიანის [პირით] შემონათვალიდან:–*„რადგან ჩერქეზის ქალი ერთი თქუენ გყავსო [რუსუდან დედოფალი-ა.თ.] ერთი გურიელსაო [მუსადია ქურივი - ა.თ.] მესამე დაი გაუთხოვარი [თამარი - ა.თ.] თქუენ რომ ზრდით, ეგ მე მომეცითო, თუ არა, რით გენდოო“* (იქვე;352). აქედან კარგად ჩანს, მუსადია ქურივი გიორგი II-ის ცოლის და ყოფილა და არა და, როგორც ეს ვახუშტის ტექსტიდან გამომდინარე ჰგონიათ [ვახუშტის ტექსტი ასე უნდა გაიმართოს– *„რამეთუ ჰყვანდა მეფეს გიორგის მუსადია ქურივი ცოლის და და მისცა იგი გიორგი გურიელსა ცოლად“*. ეს „და“ გიორგი II-ის დად [ზაგრატ III-ის ასულად] რომ მივიჩნიოთ, ტექსტში ორი „და“ *„უნდა იყოს ...“მუსადია ქურივი და და მისცა“...*] და ბოლოს, მუსადია გიორგი მეფის და რომ ყოფილიყო, გიორგი გურიელი ვერ მოიყვანდა ცოლად, რადგან ისინი ამ შემთხვევაში მამიდაშვილ–ბიძაშვილი იქნებოდნენ ერთმანეთისთვის [ზაგრატ III-ის მეუღლე ელენე გიორგი II გურიელის მამიდა იყო]. გიორგი II-ს მოწინააღმდეგეები სახლიკაცებშიც ჰყავდა-ესა იყო მისი ბიძის, ვახტანგის [ძის]მე ხოსრო ბატონიშვილი, რომელმაც „მოიმწო“ ლევან I დადიანი, თუმცა იანეთთან ბრძოლაში [1568 წ] ხოსრო და მისი მოკავშირეები დამარცხდნენ.

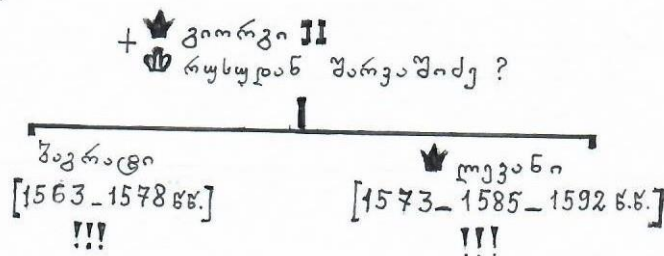
ეს ხოსრო ბიძაშვილი იმერთა მეფისა [ვახუშტის მიხედვით, ბიძაშვილის შვილი, ე. ი ძის მე] იხსენიება გიორგი მეფის მიერ გელათის საყდრისადმი ბოძებულ შეწირულობათა წიგნში:– როცა ბეჟან ნემსაძემ უღალატა გიორგი მეფეს და იანეთში ყოფნისას თავს დაასხა ხოსრო, რომელიც, როგორც ჩანს, მკაცრად დაუსჯიათ, ხოსროსეული სასახლე ხონში გიორგი მეფეს მიუცია [უწყალობებია] დავით წულუკიძისათვის (24;371). *„ხონს ხოსროსეული სასახლე და გლეხები“* (25;18-19). ამ მამულების ხოსრო ბატონიშვილთან დაკავშირება გამორიცხა ო.

სოსელიამ. ის წერს: -„შეიძლება „ხონს ხოსროსოული“ მამული კაცმა ზემოხსენებულ ხოსრო ბატონიშვილის მამულად მიიჩნიოს, მაგრამ ასეთი ვარაუდის დაშვება გამორიცხულია; ჯერ ერთი, იანეთის ბრძოლის დროს, [1568 წ. ?]. იმერეთის სამეფოში საუფლისწულო მამული სამეფო სახლის საერთო მამულიდან ჯერაც არ იყო გამოყოფილი, ე.ი. ხოსრო ბატონიშვილს მამული ცალკე არ ჰქონდა, ხოლო როცა საუფლისწულო გამოეცვს, [1578 წ.] ტერიტორიულად, ის ზემო იმერეთზე მოდიოდა“ (26;36 და აგრეთვე 1;820, 222, 206, სქოლიო 22). ო. სოსელიას ეს მსჯელობა დაუსაბუთებელი გვეჩვენება. „ხონის ხოსროსოულში“ უეჭველად ხოსრო ბატონიშვილის მამული იგულისხმება, ხოლო დოკუმენტის მიხედვით, ის გაცემული უნდა იყოს 1570-71 წწ.-ში), რადგან, როგორც ვნახეთ, გიორგი II გამეფდა 1549-50 წწ.-ში. აქედან გამომდინარე, მისი მეფობის „ინდიქტიონსა ოცდამეორესა“ (147;18-19) უდრის 1570-1571 წლებს, [მხოლოდ ამ „ინდიქტიონსა ოცდამეორესა“-ს გათვალისწინება საკმარისია გიორგი II-ის გამეფების თარიღად მიჩნეული-1565 წ.- უარსაყოფად, რადგან 1585წ. გარდაცვლილი გიორგის მეფობა ინდიქტიონ 22-ს ვერ წვდება]. ე.ი. სიგელი გაცემულია დავით წულუკიძისადმი იანეთის ბრძოლიდან 2-3 წელიწადში, რაც დამაჯერებელს ხდის ჩვენს მოსაზრებას. ე.ი. ეს „დალატი“ ხოსრო ბატონიშვილის დასჯით, შემდეგ კი „ხოსროსოული მამულის“ სხვაზე გაცემით დამთავრებულა. იანეთის ბრძოლაში ლევან I დადიანის მომხრედ გამოდის ჭილაძე ვარაზა, [ეს სახელი არა მხოლოდ ჭილაძეთათვის, არამედ მთელს დასავლეთ საქართველოს მცხოვრებთათვის უცხოა, თუმცა შესაძლებელია, ის სამხრეთ საქართველოდან შემოვიდა ამ საგვარეულოში. კერძოდ, შალიკაშვილ-ოთართა საგვარეულოდან, ქორწინების გზით ისე, როგორც სახელი ჯ ა ვ ა ხ გავრცელდა იმავე ჭილაძეებს შორის]. ამიტომ, გამორიცხული არაა ვახუშტის შეცდომა დაეშვა და არასწორად გადმოეცა მისი სახელი. ის შესაძლებელია ვ ა რ ნ ა ო ზ ი / ვ ა რ ნ ა ო ზ ა იყოს, რომელიც დოკუმენტური წყაროებითაა ჩვენთვის ცნობილი.

რაც შეეხება საჭილაო-საჯავახოს საკითხს, ბევრი რამ გასარკვევი და დასადგენია. მიუხედავად იმისა, რომ საჭილაო-საჯავახოს, ჭილაძეთა საგვარეულოს ისტორიას მრავალი მეცნიერ-მკვლევარი შეეხო და შეისწავლა [ე.თაყაიშვილი, ო. სოსელია, თ. ბერაძე...] მაინც ბევრი რამ დარჩა გამოსაკვლევ. მაგ. ჯ ა ვ ა ხ ი ს [II თუ III] მიმართება ვ ა რ ა ზ ა ს თ ა ნ თუ ვ ა რ ნ ა ო ზ თ ა ნ და ამათი საერთოდ რ ე ვ ა ზ ა -რ ე ვ ა ზ ი ს თ ა ნ [„რევაზისოული] და რ ო ვ ა ნ ო ზ თ ა ნ] (27;8,13,18). ამას მოჰყვა ის, რომ გიორგი II-მ მიიწვია ჯავახ ჭილაძე „სახლსა თვისსა“ და „შურისათვის წინათქმულისა [იანეთის ბრძოლის გამო -ა. თ.], რამეთუ მიმდგომიც

იყო დადიანისა“ ლალატით მოკლა და „დაიპყრა მამული ჯავახ ჭილაძისა მეფემან გიორგი“ (1;816 და 3;361,503), მაგრამ ჭილაძის მამულის დაპყრობა არ დაანებეს მას „შეითქუნენ“ დადიანი და გურიელი და შუაზე გაიყვეს ჭილაძის მამული“(იქვე). გიორგი II კი შერიგება ამჯობინა. ის დაუმოყვრდა დადიანს. მისი უმცროსი ასული „ცოლად“ მოჰგვარა ტახტის მემკვიდრეს, რვა წლის ბაგრატს. [ამ დროს მამია რომ ყოფილიყო სამეფო კარზე, ალბათ მას შერთავდნენ დადიანის ასულს და არა რვა წლის ბაგრატს]. ეს ის ქალია, რომელიც თავის დროზე გიორგი II გურიელს ჰყავდა „ცოლად“. ცხადია, ისიც არ იქნებოდა ასაკოვანი, მაგრამ მაინც ბაგრატზე გაცილებით უფროსი რომ იყო, უეჭველია. მალე დიდი უბედურება დაატყდა თავს გიორგი II-ს, 1578 წელს გარდაიცვალნენ უფლისწული ბაგრატი [რომელიც 13 წლის თუ იქნებოდა] და დედოფალი რუსუდანი. [სხვათაშორის, იმავე წელს გარდაიცვალა კათალიკოსი ევდემონ ჩხეტიძე]. მანამდე გიორგიმ დაამარცხა ლალა ფაშას გამოგზავნილი ჯარი [„შეუკრა მთა ლიხისა“]. ამაზე უწინარეს კი მეორე ცოლის და თამარი მიათხოვა გიორგი V დადიანს და დაზავდნენ მეფე-მთავრები, რაზეც ვახუშტი წერს: - „*იქნა ამათ სამთავე [გიორგი II იმერთა მეფე, გიორგი V დადიანი და გიორგი II გურიელი-ა.თ.] შორის მშვიდობა*“ (1;817-818).

ცაბ. № 2

გიორგის მოღვაწეობის ბოლო წლებზე ის ვიცით, რომ 1583 წელს, ვახუშტის ცნობით: - „*შეიპყრა მეფემან გიორგი ძმა თვ’სი კონსტანტინე ძით მისით როსტომით, ვინაი თგან ლევან ძე გიორგი მეფისა მცირე იყო, რათა არა მძლე ექნნას და მცირე ექნეს მეფობასა, და ჰყო პატიმრად, არამედ მოქმედთა ესე ვითარებათა, გარნა აქუნდათ მშვიდობაცა ჟამად. შემდგომად მოკუდა მეფე გიორგი*“ 1585 წელს (იქვე; 819). ლევანი ამ დროს სულ თორმეტიოდე წლის იქნებოდა, რელური რომ იყო გიორგი II-ის შიში, შემდგომმა მოვლენებმა დაადასტურეს, მაგრამ 1583 წ.-ს ძმისა და ძმისშვილის შეპყრობამაც, როგორც ვნახავთ, ვერ უშველა, საბოლოოდ გიორგი II-ის

ოჯახისთვის ყველაფერი ტრაგიკულად დასრულდა, როცა მის ვაჟს ლევან იმერეთის მეფესა და მამია II დადიანს შორის მოყვრობა [მას ცოლად ჰყავდა დადიანის და მარეხი] მტრობით დასრულდა 1591 წლის 15 მაისს ქუთაისთან მომხდარ ბრძოლაში ოდიშის მთავარს ტყვედ ჩაუვარდა. ტყვეობაში მყოფი 1592 წელს გარდაიცვალა შხეფის ციხის დილეგში, 19 წლის ასაკში და მასზე შეწყდა გიორგი II-ის შთამომავალთა ისტორია.

ლიტერატურა:

1. ვახუშტი, *აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება*, IV, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუჩიშვილის მიერ, თბ., 1973.
2. *საქართველოს ისტორიის ნარკვევები*, ტ. IV, თბ., 1973.
3. ქართლის ცხოვრება, II, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუჩიშვილის მიერ, თბ., 1959.
4. ჟორდანიას თ., *ქრონიკები*, წიგნი II, ტფ. 1897.
5. ჯავახიშვილი ივ., *ქართველი ერის ისტორია*, ტ. IV, თბ., 1967.
6. კაკაბაძე ს., *დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო საბუთები*, წიგნი I, ტფ., 1921.
7. სანებლიძე ო., *ისტორიულ პირთა გამოსახულებები XVI-XVII სს. ქართულ ოქრომჭედლობაში*, საქ.სსრ მეცნ. აკად. საზ. მეცნ. განყოფილების „მოამბე“, 3, 1962.
8. Горгиджанидзе Парсадан, *История Грузии*, Перевод П.К. Кикнадзе и В. С. Путиридзе Тб., 1990.
9. *ჰასან რუმლუს ცნობები საქართველოს შესახებ*, სპარსული ტექსტი ქართული თარგმანით და შესავლით, გამოსცა ვლ. ფუთურიძემ, შენიშვნები დაურთო რ. კიკნაძემ, თბ., 1966.
10. *ისკანდერ მუნშის ცნობები საქართველოს შესახებ*, სპარსული ტექსტი ქართული თარგმანით და შესავლით, გამოსცა ვლ. ფუთურიძემ, შენიშვნები დაურთო დ. კაციტაძემ, თბ., 1969.
11. *თურქული წყაროები XVI ს-ის I მეოთხედის სამცხე-საათაბაგოს ისტორიისათვის*, თურქული დოკუმენტები ქართული თარგმანით, გამოკვლევითა და შენიშვნებით გამოსცა ც. აბულაძემ, თბ., 1983.

12. თისლისა და ხახულის ხელნაწერების მინაწერები, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, კომენტარები და საძიებელი დაურთო დ. კლდიაშვილმა. თბ., 1986.
13. მეტრეველი ელ., მასალები იერუსალიმის ქართული კოლონიის ისტორიისათვის, თბ., 1962.
14. შარაშიძე ქ., სამხრეთ საქართველოს ისტორიის მასალები (XV-XVII სს) თბ., 1961.
15. საყვარელიძე თ., XIV-XIX სს ქართული ოქრომჭედლობა, ნაკვეთი I, XIV-XVI სს., თბ., 1987.
16. თაყაიშვილი ე., არქეოლოგიური ექსპედიცია ლეჩხუმ-სვანეთში 1910 წელს, ენ, 2, თბ., 1991
17. გელათი, არქიტექტურა, მოზაიკა, ფრესკები, ფოტოალბომი., თბ., 1982.
18. სვანიძე მ., საქართველო-ოსმალეთის ურთიერთობის ისტორიიდან, XVI-XVII სს, თბ., 1971.
19. იბრაჰიმ ფეჩევის ცნობები საქართველოსა და კავკასიის შესახებ, თურქული ტექსტი ქართული თარგმანითურთ გამოსცა, შესავალი და შენიშვნები დაურთო ს. ჯიქიამ, თბ., 1964.
20. Don Juan of Persia, *Relaciones*, trad, of espanol, London, 1926.
21. Broset M., *Histoire de la Georgie depuis l'antiquite jusqu'a XIX siecle*, II partie. Tre livraison, edition, IX, S.P.B., 1856.
22. ქართული სამართლის ძეგლები, II, X-XIX სს., ტექსტები გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ის. დოლიძემ, თბ., 1965.
23. ტულუში აბ., სამეგრელოს სამთავროს ისტორია, ზუგდიდი, 1999.
24. პირთა ანოტირებული ლექსიკონი, XI-XVII სს. ქართული ისტორიული საბუთების მიხედვით, I, გამოსაცემად მოამზადეს: დ. კლდიაშვილმა. მ. სურგულაძემ, მ. ცაგარეიშვილმა, გ. ჯანდიერმა, თბ., 1991.
25. ისტორიული დოკუმენტები იმერეთის სამეფოსა და გურია-ოდის სამთავროებისა [1466-1770], წიგნი I , ტექსტი გამოსცა, წინასიტყვაობა და საძიებელი დაურთო შ. ბურჯანაძემ, თბ., 1958.
26. ო. სოსელია, ნარკვევები ფეოდალური ხანის დასავლეთ საქართველოს სოციალ-პოლიტიკური ისტორიიდან (სათავადოები), II, თბ., 1981.

27. თაყაიშვილი ე., *არქეოლოგიური მოგზაურობიდან სამეგრელოში, არქეოლოგიური მოგზაურობანი და შენიშვნანი, წიგნი, II, ტფ., 1914.*